

Михайло ДИМИД

ЕКЛЕЗИОЛОГІЯ
МИТРОПОЛИТА МАКСИМА (ГЕРМАНЮКА)

Митрополит Максим (Германюк) як богослов

Різні є шляхи розвитку науки богослов'я, і про це свідчить хоч би список докторів Церкви, проголошених Римськими архиєреями: до нього входять люди з різними способами думання та порізному обдарованих.¹ Максим Германюк розпочав свій науковий шлях, захистивши в Лювєнському католицькому університеті дисертацію на тему «Притча в Климента Олександрійського»², а став всесвітньо відомим у богословському світі в часі II Ватиканського собору своїми пропозиціями щодо колегіального проводу католицької Церкви під керівництвом Римського архиєрея під назвою «Апостольська колегія», чи «Апостольська рада»³. Дійсно,

¹ Див. *Dottori della Chiesa* [Доктори Церкви] // *Dizionario di filosofia Treccani* / ред. G. Bedeschi. Roma 2009

² Див. М. Германюк С.Сs.R. *La Parole chez Clément d'Alexandrie: Définition et Source de la Théorie* [Притча в Климента Олександрійського: Визначення та джерело теорії]. Louvain 1945. = Витяг із *Ephemerides theologicae Lovaniensis* XXI (1945), с. 5–60.

³ Див. *The Second Vatican Council Diaries of Met. Maxim Hermaniuk, C.Ss.R. (1960–1965)*. Leuven–Paris 2012 (далі *Diaries of Met. Maxim*), с. 121, 127, 128, 145, 159, 168 (українською мовою – на компакт-диску в комплекті книжки: *Щоденники Другого Ватиканського Собору митр. Максима Германюка, Ч.Н.І. (1960–1965)* (далі *Щоденники митр. Максима*), с. 56, 58, 59, 68, 75, 80; Y. M. Congar. *Mon Journal du Concile* [Мій соборовий щоденник]. Paris 2002, т. I, с. 91, 277, 411, 436–437.

ця дисертація мала значний вплив на редакцію соборової конституції «Світло народів»⁴, її також неодноразово цитовано в наукових дослідженнях на тему симбіозу примату із колегіальністю⁵. Згодом ідея «Апостольської колегії» частково змінила розуміння єпископського служіння як на вселенському, так і на єпархіяльному рівнях в різних Церквах світу⁶. Недаремно митр. Максим навіть уважав, що «це найважливіший момент Собору», і пізніше писав у «Щоденнику»: «Дехто з експертів-богословів казав, що після

⁴ Див.: S. Mazzolini. *La Chiesa è essenzialmente missionaria: il rapporto natura della Chiesa-missione della Chiesa nell' iter della costituzione de Ecclesia (1959–1964)* [Місіонерська суть Церкви: співвідношення між природою Церкви та місією Церкви в розробці конституції «Про Церкву» (1959–1964)]. Roma 1999, с. 323; G. Ghirlanda. «*Hierarchica Communio*». *Significato della formula nella Lumen Gentium* [«Єрархічне сопричасття». Значення виразу в «Світлі народів»]. Roma 1980, с. 127; M. C. Bravi. *Il sinodo dei Vescovi: Istituzione, fini e natura. Indagine teologico-giuridica* [Синод єпископів: Створення, цілі та характер. Богословсько-юридичний огляд]. Roma 1995, с. 197.

⁵ Див.: R. DeRoo. *L'expérience conciliaire d'unjeune évêque* [Соборовий досвід молодого єпископа] // *Vatican II au Canada. Enracinement et réception* / ред. G. Routhier. Montréal 2001, с. 441–447; M. Daly. Maxim Hermaniuk: Canadian Father of collegiality [Канадські отці колегіальності] // *Vatican II au Canada* / ред. Routhier, с. 427–440; C. DeMey. *La relecture de la pensée conciliaire sur la collégialité et la communion des Eglises entre 1972 et 1983* [Коригування соборної думки про колегіальність та сопричасття Церков в період між 1972 і 1983] // *L'Autorité et les autorités. L'herméneutique théologique de Vatican II* / ред. G. Routhier, G. Jobin. Paris 2010, с. 125–149.

⁶ Див. А. Delicato. *Il sinodo dei vescovi: la collegialità sospesa, 1965–1985* [Синод єпископів: призупинена колегіальність, 1965–1985]. Bologna 2008; F. Dupré La Tour. *Le synode des évêques dans le contexte de la collégialité: une étude théologique de Pastor Aeternus à Apostolosuorum* [Синод єпископів в контексті колегіальності: богословські дослідження від «*Pastor Aeternus*» до «*Apostolosuorum*»]. Paris 2004. Андрій (єпископ) Сапеляк у «Спогадах владики-місіонера» (Львів 2011, с. 102) пише: «Принцип колегіальності об'єднав і скріпив Українську Церкву: дав їй канонічне оформлення Верховного архієпископства, зрівняного правами з Патріархатом. Це рішення Собору поєднало дочірні Церкви української діаспори з матірною Церквою».

цього голосування Собор властиво закінчився».⁷ Митрополит також відомий своїм внеском у розробку першої схеми конституції *Dei Verbum* – «Джерела Об'явлення» [*De Fontibus Revelationis*]⁸.

Окреслення теми статті

У цій статті, однак, нас цікавить не співвідношення примату і колегіальності, а те, яким чином, на думку митр. Максима, мають співпрацювати в Церкві різні колегіальності, про які він згадує в «Щоденнику»⁹. Це два колегіальні органи на різних рівнях.¹⁰ Тут

⁷ «Сьогодні закінчено голосування розділу III Конституції *Про Церкву*, де є виложена повна наука Церкви про колегіальність Єпископів. Великою більшістю голосів – 1736 голосів за; 12 – проти; а 438 – за *iuxta modum*. Собор прийняв науку про колегіальність Єпископів. Це найважливіший момент Собору. Дехто з експертів-богословів казав, що після цього голосування Собор властиво закінчився» (Вересень 1964. Середа, 30. Колегіальність Єпископів прийнята // *Щоденники митр. Максима*, с. 95; *Diaries of Met. Maxim*, с. 193).

⁸ M. Lamberigts, L. Declerck. La contribution de la «squadra belge» au Concile Vatican II [Внесок «Бельгійської команди» на II Ватиканському соборі] // *Anuario de Historia de la Iglesia* 21 (2012), с. 157–183.

⁹ «День 21 листопада 1964 р. залишиться назавжди історичним днем в історії Христової Церкви. Це день врочистого проголошення Папою Павлом VI колегіальності Єпископату. На будуче вже цілий Єпископат, заступлений певним числом представників, буде враз із папою вирішувати всі важливі справи Христової Церкви. В тому лежить окреме значення проголошеної сьогодні Конституції: *Про Церкву*. Новістю в Церкві є теж проголошення, сьогодні, окремого соборового декрету: *Про східні католицькі Церкви*. Цей декрет, хоч не є таким, яким він міг бути, і це задля поділу між самими східними патріярхами, є, однак, великим досягненням для Християнського Сходу. На жаль, як виглядає, східні представники Комісії, що випрацювала цей декрет, не були на висоті свого завдання – з малим виїмком – патріярх Максим IV. Рівно ж великою новістю в Церкві є проголошення Соборового декрету *Про єкуменізм*. Це нове, велике й многонадійне поле праці для об'єднання християн» (Листопад 1964. Субота, 21. Рим – Врочисте закінчення III-ої Сесії. Колегіальність) – *Щоденники митр. Максима*, с. 107; *Diaries of Met. Maxim*, с. 217.

¹⁰ «Дуже цікава й важлива сесія. Такі бесідники – отці Собору, як кард. *Siri, König, Döpfner, Léger, Meyer, Lefèbvre* прекрасно боронили колегіальність Єпископату. Зі своєї сторони, Мелхітський Патріярх Максим IV дуже відважно й яскраво представив властиві межі-границі Примату Папи Римського» (Жовтень 1963. Понеділок, 7) – *Щоденники митр. Максима*, с. 60; *Diaries of Met. Maxim*, с. 128–129.

особливо хочеться звернути увагу на співвідношення між «колегіальністю помісної¹¹ Церкви» та «колегіальністю Вселенської Церкви» – а конкретно на відносини між східними католицькими Церквами, яких глави є «найвища власть» [suprema auctoritatis]¹², і Римським престолом, а радше Римським архиєреєм – теж «Верховним Вселенським Пастирем»¹³. Подивимося, як уявляв собі митр. Максим існування і функціонування таких механізмів у своїй Церкві, яка нині відома під назвою Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ)¹⁴. Бо ж відомо, що офіційні позиції глав цієї Церкви щодо

¹¹ Термін «помісність» і прикметник «помісний» походять із старо-слов'янської мови – «місцевий, локальний». У богословсько-канонічній мові «помісність» вказує на специфіку місцевої східної Церкви (православної і католицької) в сенсі евхаристійних громад, територіальності, автономії та автокефалії. Догматична конституція *Lumen Gentium*, 23 II Ватиканського собору дає таке визначення того, що це є богословсько-канонічний статус Церкви, не називаючи його: «Божим Провидінням сталось, що в різних місцях через апостолів та їх наслідників різні постали Церкви, що зрослись з бігом часу в багато гуртів органічно об'єднаних, що зберігаючи одність віри та одну божу структуру вселенської Церкви, немов матиці віри, зродили інших немов доньок та з ними злучені стислішими вузлами любови й таїнственного життя, аж до наших часів, у взаємнім пошанівку прав і обов'язків». Термін «помісність» не відповідає термінам «свого права», «партикулярний», «локальний», «місцевий», тому що він має ширше богословське та правове значення і є ближчим до «особливий», «питоменний»; з цієї причини його не можна перекладати західними мовами і потрібно ввести його як такий в науковий еkleзіологічний і канонічний західний лексикон.

¹² *Щоденники митр. Максима*, с. 134 (Жовтень 1965. Субота, 16. Візита в Кард. Тести), с. 134–135 (Жовтень 1965. Понеділок, 18. Матеріал для Кард. Беа); *Diaries of Met. Maxim*, с. 262; «Сьогодні вислав письмо до Кард. Беа в справі інтервенції в св. Отця в цілі точного означення „Верховної Влади“ в нашій Церкві під цю пору. Дай Боже, щоби ці старання увінчалися успіхом» (*Щоденники митр. Максима*, с. 135; *Diaries of Met. Maxim*, с. 263 (Жовтень 1965. Середа, 20).

¹³ «Спільне пастирське послання українських владик з III сесії II Ватиканського собору в Римі» // *Благовісник Верховного архиєпископа византійсько-українського (Греко-руського) обряду* 1 (1965), с. 37–46, 37. М. Димид. А що після візиту єпископа Риму в Україну? // *66 Богословія* (1, 2002) 13–19.

¹⁴ За життя митрополита Максима ця Церква мала різні найменування: Руска Церква, Українська Католицька Церква, Помісна Українська (Руска) Католицька Церква, Українська Греко-Католицька Церква.

устрою УГКЦ у Вселенській Церкві викликали і викликають непорозуміння у самій цій Церкві¹⁵ і різні реакції – переважно негативні – в таких церковних столицях, як Рим, Константинополь і Москва.¹⁶ Найвідоміший представник ідеї повної самоуправи УГКЦ всюди у світі під назвою «Патріархат Києво-Галицький і всієї Русі» є Йосиф Сліпий, якого його Церква так і називає – патріархом.¹⁷ Не будемо тут застановлятися над його інтервенціями на соборі чи виданими

¹⁵ Див. далі в тексті, а зокрема розділ «Опозиційні течії ідеї патріархату УГКЦ».

¹⁶ Важливо прочитати, що на ту тему сказав Іван-Павло II: «Я поділяю Ваше прагнення мати повний юридично-церковний устрій, яке закорінене також у канонічних і соборових приписах. Поділяю це у молитві, як і в терпінні, очікуючи дня, визначеного Господом, в якому я, як Наступник святого Апостола Петра, зможу підтвердити дозрілий плід Вашого церковного розвитку. Тим часом, як Ви добре знаєте, Ваше прохання серйозно вивчається, також у світлі оцінок інших християнських Церков». (*Слово Івана Павла II до членів Постійного Синоду УГКЦ* (3 червня 2004 р.) – <<http://old.ugcc.org.ua/ukr/patriarchat/documents/article;866/>; http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2004/june/documents/hf_jp-ii_spe_20040603_ukrainian-church_uk.html>).

Див. М. Думид. Dalla dipendenza all'autonomia: esperienza della Chiesa greco-cattolica ucraina nella seconda meta del XX secolo [Від залежності до автономії: досвід Української Греко-Католицької Церкви в другій половині XX століття], *Капон* (Відень 2010) XXI = Autonomie in den Ostkirchen [Автономія в Східних Церквах], с. 200–212; Все Православные Церкви негативно оцінюють перспективи створення греко-католицького патріархату на Україні [Всі Православні Церкви негативно оцінюють перспективи створення греко-католицького патріархату в Україні] (<<http://www.mospat.ru/archive/27279.htm>>); В. И. Петрушко. 2-ая сессия Второго Ватиканского собора и проблема создания Киевского униатского патриархата [Друга сесія Другого Ватиканського собору і проблема створення Київського уніатського патріархату] // *Вестник ПСТГУ II: История. История Русской Православной Церкви* 4 (21) (2006), с. 86–104 (<<http://www.sedmitza.ru/text/443664.html>>).

¹⁷ Див.: І. Нагаєвський. *Патріархати – їх початок і значення в церкві та український патріархат: історично-правна студія*. Вид. 2-ге, випр. і доп. Лондон 1976; А. Babiak. *De la légitimité d'un Patriarcat ukrainien* [Про легітимність українського патріархату]. Lyon–Lviv 2004; *Заповіт Блаженнішого Патріярха Йосифа Сліпого*. Львів 2003; Я. Пелікан. *Ісповідник віри між Сходом і Заходом: портрет українського кардинала Йосифа Сліпого*. Київ 1994.

ним текстами¹⁸, а зосередимося на взаєморозумінні між ним та митр. Максимом щодо питання Київського патріархату, проаналізуємо документ про юрисдикцію цієї колегіальності та її інтегрованість в католицькому світі, виданий у цій справі митр. Максимом.

Вузький контекст ідеї патріархату угкц

Із «Щоденників» ми бачимо, що митр. Максим все робив для того, щоб згуртувати єпископів греко-католиків, надихнути їх на

¹⁸ «Виступ на Соборі нашого Ісповідника віри Галицького Митропол. Й. Сліпого. Він говорив другий з черги, зараз після Кард. Еспанського *de Arriba y Castro z Tarragona*. При його виступі, цебто при виступі Митроп. Сліпого, понеслися голосні оплески в Соборі св. Петра. Отці Собору вітали Ісповідника віри – геройського борця Христового. На місці D0022 піднялась висока маєстатична постать нашого Митрополита. Він поволі зійшов у долину до мікрофону й тут зачав поволі, голосно й виразно свою першу, історичну промову. Очі понад 2000 Владик були звернені в його сторону. Всі з запертим віддихом слухали його слів. Його промова складалася з 4 головних частин: 1. Вислів подяки Всевишньому за можливість бути на цьому Соборі. 2. Історія участі наших українських-київських Митрополитів на різних Всел. Соборах. 3. Догматичні консідерації відносно глави II Конституції *De ecclesia*. 4. Прохання до Собору про створення Київсько-Львівського Патріархату. Найбільше враження зробила на присутніх перша частина. Всі другі частини промови менше цікавили Отців. Для нас українців дуже важним є факт, що Митропол. Йосиф поставив перед Собором справу нашого патріархату. Це справа дуже тяжка, але в Бозі надія» (Жовтень 1963. П'ятниця, 11. Виступ Митроп. Й. Сліпого. Укр. Патріархат) – *Щоденники митр. Максима*, с. 61; *Diaries of Met. Maxim*, с. 131; див. Андрій (єпископ) *Сапеляк. Спогади владыки-міціонера*, с. 102.

«Сьогодні Собор продовжав і закінчив дискусію декрету: *Про східні Церкви*. Дуже помітним був виступ Венедиктинського Абаса *Johannes Hoesck*, голови Баварській Конгрегації монастирів оо. Венедиктинів тієї країни, який дуже гарно представив Отцям Собору правдиве значення патріархатів для Східної Церкви та заявив, що створення правдивих (не номінальних-почесних) патріархатів для латинської Церкви було б корисним теж для неї. При тому він заявив, що треба б створити теж нові патріархати для тих Східних Церков, що ще свого патріархату не мають, а найшлись в такому положенні, що вони повинні б цю інституцію в себе мати. І тут він подав за приклад нашу Українську Католицьку Церкву, яка так багато перетерпіла на рідних землях, і разом найшлася сьогодні в різних країнах світу» (Жовтень 1964. Понеділок, 19. Український Патріархат) – *Щоденники митр. Максима*, с. 100; *Diaries of Met. Maxim*, с. 203.

подолання супротивних течій¹⁹ (несприйняття Римською курією і Чином святого Василя Великого), вбачаючи в єдності проводу конечну умову для виживання східних католицьких Церков²⁰. Він популяризував ідею більшої структурної єдності УГКЦ і в прилюдних виступах перед мирянами: наприклад, в неділю 13 грудня 1964 р. він брав участь у «спільному сніданні Лицарів Колумба св. Йосафата, в параф. залі св. Йосафата, в Вінніпегу. При цій нагоді виголосив для лицарів коротку доповідь на тему: „Питання Українського Патріархату на II Ватиканському Соборі”». Про те, що митр. Максим був прихильником ідеї патріархату УГКЦ, єпископ Давид (Мотюк) пише так: «Під час II архієпископського синоду 1964 року Германюк представив письмову пропозицію про створення Львівсько-Галицького патріархату, аргументуючи тим, що це необхідно для збереження обрядової єдності й церковного правопорядку та щоб координувати місійну діяльність»²¹. Він старався підсилити авторитет спільного єпископського тіла –

¹⁹ Про складні моменти на засіданнях Конференції Українських Католицьких Єпископів див. *Щоденники митр. Максима*, с. 32, 35, 37, 59, 61, 63, 67, 90, 91, 93, 96, 97, 101, 107–109, 128, 130, 137, 143, 144; *Diaries of Met. Maxim*, с. 78, 85, 89, 127, 130, 135, 143, 184, 187, 190, 194, 198, 205, 216–219, 250, 253, 266, 277, 279.

²⁰ Див. Лист семи католицьких патріархів Близького Сходу, надісланий 2001 року у відомства Риму, під назвою: «Відносини між Патріархальними Католицькими Церквами і Апостольським Престолом Рима» [Relations entre les Eglises orientales catholiques et le Siège Apostolique de Rome]; він був опублікований французькою мовою у додатках до книги еромонаха Елі Хаддада [С. *Elie Haddad*] «Колегіальність єпископів у Східних Церквах (на прикладі Мелхітської Греко-Католицької Церкви) – *La collégialité épiscopale dans les Eglises orientales (expérience de l’Eglise grecquemelkite catholique)*. Université Saint-Joseph, Institut Supérieur des Sciences Religieuses. Beyrouth 2003, с. 257–273. Про цей лист також читай: Elie Bechara Haddad. Diaspora [Діаспора] // *Kanon XXII*, с. 166–176. Український переклад в: *Метрон – журнал з Еклезіології і Церковного Права* 10-11 (Львів 2013-14).

²¹ David (єпископ) Motiuk. *Eastern Christians in the New World* [Східні християни в новому світі]. Ottawa 2005, с. 89.

конференцію – і передати його під керівництво Йосифа Сліпого.²² Він уболівав над тим, що в цьому тілі проявляється роз'єднання²³, складав звернення в справі патріархату УГКЦ до різних ватиканських високопосадовців,²⁴ але й виступав проти Сліпого, коли той в Римі 1975 р. проголосив себе патріархом.²⁵ Був одним із тих, хто мав вплив на Івана Павла II у справі відновлення Синоду УГКЦ²⁶.

²² Існує лист Йосифа Сліпого до кард. Війо (Villot) від 15 травня 1974 року, із якого видно досконале порозуміння між митрополитом Максимом і верховним архиєпископом Йосифом: «Я отримав лист від Священної Конгрегації для Східних Церков, в якому вона знову категорично закопує патріархальний устрій нашої Церкви. Незважаючи на всі наші зусилля, вони хочуть зберегти єпископську конференцію, яка вже не існує з 1969 року. Такого роду конференція була невідомо в законодавстві Східної Церкви. І все ж ця знаменита „конференція” незмінно продовжує появлятися у Папському щорічнику під головуванням митр. Максима Германюка, який вже неодноразово заявляв, ще не є її керівником». Про це див: А. Babiak. *De la légitimité d'un Patriarcat ukrainien*, с. 123.

²³ Коли в листопаді 1971 року 16 єпископів УГКЦ із діаспори зібралися в Рим на свій синод під головуванням верховного архиєпископа Йосифа, митрополит Максим заявив пресі: «Ми, як і раніше, лишаємося вірні папі, в якого ми радше просимо благословення, ніж дозвіл, але ми також щойно відновили нашу давню автономію, в значенні нашої помісності, і, безсумнівно, ми обираємо наших єпископів. Питання про проголошення кардинала Сліпого патріархом не виключається». Про це див: А. Babiak. *De la légitimité d'un Patriarcat ukrainien*, с. 129; *Journal Le Monde* (3 novembre 1971).

²⁴ Див. тут посилання 36 і 37 (про кард. Беа).

²⁵ Див. І. Нагаєвський. *Патріярхати – їх початок і значення в церкві та український патріярхат*, с. 125.

²⁶ У рефераті митр. Максима Германюка в часі Синаодальних нарад «Єдність Української Католицької Ієрархії» (Рим, 19–20 вересня 1979) (див. далі *Додаток I*) читаємо: «Під цю пору, коли Святіший Отець Іван Павло II, який заявив мені на приватній авдієнції, після вечері, в неділю, 17 грудня 1978 р., що він хоче запевнити нашій Церкві в Україні і поза Україною один провід, який діяв би згідно з традицією Східних Церков, працює над канонічним оформленням тієї проблеми, ми повинні, нашим поступованням і нашою дією, допомогти Христовому Намісникові скоро завершити це велике розпочате діло». А вже 1980 року Іван Павло II офіційно дозволив скликання синодів УГКЦ за попередньою його згодою. Про це див: І. Мончак. *Розвиток синодальності в Українській Католицькій Церкві // 47 Богословія* (1983) 41–72.

Течії, опозиційні до ідеї патріархату УГКЦ

Серед українських єпископів, що виступали проти ідеї патріархату УГКЦ, був митрополит Амбросій (Сенишин), який очолював УГКЦ в США.²⁷ Інші явні противники цієї ідеї, згідно з митр. Максимом, це – єпископи Августин (Горняк) із Лондона та Йосиф (Мартинець) із Куритиби.²⁸ Із секретних архівів Ватикану знаємо, що ще двоє інших достойників виступали проти, однак не публічно, а саме: архієпископ Іван (Бучко) із Риму, а теж протоархимандрит Чину святого Василя Великого і секретар Підготовчої соборової комісії для східних Церков Атанасій (Великий), теж із Риму.²⁹ Вся ця акція була, можливо,

²⁷ «Наша українська спільнота в Канаді починає щораз виразніше почувати брак одної постанови серед нашого Укр. Католического Єпископату відносно живої мови в Літургії та створення Апост. Престолом Укр. Патріархату. Нарід відчуває це дуже болюче. На загал всі свідомі, що головним автором цього поділу не є ніхто [інший], як наш Філядельф. Митрополит Амвроз Сенишин...» (Грудень 1964. Середа, 30) – *Щоденники митр. Максима*, с. 110; *Diaries of Met. Maxim*, с. 220.

²⁸ «Сьогодні розійшлась вістка, подана радіо СВС, що св. Отець Павло VI назначив 27 нових кардиналів, між якими є наш первоієрарх Митроп. Й. Сліпий. Це велика подія в житті нашої страдальної церкви й нашого українського народу. Всевишній вислухав благань нашого народу й вивищив в особі нашого геройського Ісповідника віри цілу нашу Церкву, а зокрема ту її частину, що враз із ним, перенесла на рідних землях всі терпіння, надуги й упокорення. Дай Боже, щоби ця радісна подія, так багато значуча в історії нашої Церкви, положила кінець тій кирині, що заіснувала на терені Філядел. Митрополії та поширилась на Василіянських владик – Маринця в Бразилії й Горняка в Англії. Ця подія – це найближчий крок до створення нашого патріархату. Дай Боже, щоби це сталось що скоріше» (Січень 1965. Понеділок, 25. Впреосв. Й. Сліпий – Кардинал) – *Щоденники митр. Максима*, с. 112; *Diaries of Met. Maxim*, с. 224–225.

²⁹ Ціріл (архієпископ) Василь. Другий Ватиканський Собор і східне церковне право: Доповідь, виголошена на Міжнародній науковій конференції «II Ватиканський Собор: дари Духа – таїна Церкви – свідчення людини», присвяченій 50-літтю II Ватиканського собору, що відбулася у Львові, Український католицький університет, 31 травня – 2 червня 2012 р.; М. Димид. *Питання проголошення східних патріархатів у Декреті про Східні Католицькі Церкви*. Доповідь, виголошена на цій же конференції. Про негативну позицію архимандрита Атанасія і Чину святого Василя Великого див. також: *Щоденники митр. Максима*, с. 117; *Diaries of Met. Maxim*, с. 232 (Березень 1965. Понеділок, 8).

керована ще із вищих кіл – Ватиканської курії, бо 23 березня 1965 р. митр. Максим отримує листа від Апостольського делегата в Оттаві, щоб припинити акцію «домагання Українського Патріархату».³⁰ А місяцем пізніше, 24 квітня, митр. Амбросій дістає поважну нагороду від Римського престолу – призначення на асистента Папського трону.³¹ Ще згодом, 11 травня 1965 р., на митр. Максима чекає «гірке розчарування» в Конгрегації у справах східної Церкви, де його повідомляють, що кард. Йосиф Сліпий «не має жодної юрисдикційної власти в нашій»³² Церкві поза границями Галицької церковної провінції».³³ На

³⁰ «Сьогодні одержав листа від Апост. Делегата в Оттаві з домаганням вплинути на духовенство й вірних в нашій Архиепархії, щоби вони заперестали домагатись св. Отця створення Українського Патріархату, якщо в Вінніпег. Архиепархії є прихильники тієї акції. Це домагання Апост. Делегата виглядає досить дивне, тому що воно не подає ніякої причини того домагання. Наші вірні знають, що соборовий декрет *Про східні Католицькі Церкви* нам дає право на наш власний Український Патріархат. Якщо Апост. Престіл не може дати нам під цю пору Українського Патріархату, наші вірні, або принаймні наша ієрархія повинні знати дійсну причину. Домагатись від вірних заперестання акції (домагання) прошення патріархату для нашої Церкви без подання причини їх ніяк не заспокоїть, а може ще більше погрозити» (Березень 1965. Вівторок, 23. Заперестання акції створення Укр. Кат. Патріархату) – *Щоденники митр. Максима*, с. 117; *Diaries of Met. Maxim*, с. 233.

³¹ «В год. 10:30 довша розмова з Преосв. Кир Іваном на тему проблем нашої Церкви: Преосв. Кир Іван інформує: 1. Й. Ем. Кард. Йосиф Сліпий страшно тяжко переживає назначення Митропол. Сенишина папським асистентом (трону) ... після одержання цієї новини, 24.IV.65, цілу ніч не міг спати. Він свідомий, що його сильно вдарено. 2. Який буде з цього вислід?» (Травень 1965. Неділя, 9) – *Щоденники митр. Максима*, с. 119; *Diaries of Met. Maxim*, с. 235.

³² Йде мова про УГКЦ.

³³ «В год. 11:30 візита в Священній Конгрегації для Східної Церкви. Тут стрінуло мене велике й гірке розчарування: 1. На думку Монс. Джованеллі, що є діловим асесором на місце Преосв. Скапінееллі, – наш Верховний Митрополит Кард. Йосиф Сліпий не має жодної юрисдикційної власти в нашій Церкві поза границями Галицької Церковної провінції. В справах літургічних він може міг би сам особисто, або через когось другого, мати нагляд над цими справами, але мусить все реферувати до рішення Східної Конгрегації. 2. Апостольський Престіл домагався, [щоб] заперестати, зі сторони світських людей, – висилати до Риму петиції в справі створення Українського Патріархату, тому що ця справа до них не належить» (Травень 1965. Вівторок, 11. Рим. *De libertate religiosa*. Власті Верховного Митрополита) – *Щоденники митр. Максима*, с. 119–120; *Diaries of Met. Maxim*, с. 121.

ці всі негативні сигнали митр. Максим реагує молитвою і більшою працею: «використовуючи вільний час, я зайшов до церкви *S. Maria in Traspontina*, й тут, в молитві, упланував свого листа до св. Отця відносно кінечности центральної влади (патріяршої, або Верховного архієпископа) в нашій Церкві». ³⁴ Він це робить мимо того, що сам переконується, що «справа створення Укр. Католического Патріярхату натрапляє далі на страшні перешкоди, зі всіх сторін. Спротив Філядельф. нашого Митрополита А. С[енишина] мав би бути інспірований Секретарятом Стану Ватикану». ³⁵ Згодом митр. Максим довідується від кард. Беа, що сам Римський архиєрей «проти створення Українського Католицького Патріярхату, бо це було б проти екуменічного руху – проти Москви». ³⁶ Він, однак, висилає «окреме письмо для Кард. Авг. Беа, в справі інтервенції Кардинала перед св. Отцем Павлом VI для ясного означення Апостольським Престолом «найвищої влади» в нашій Церкві, згідно з приписом Соборового декрету «*Про східні католицькі Церкви*» під ч. 23». ³⁷

Патріархальна еклезіологія Митрополита Максима

Свої основні еклезіологічні думки митр. Максим висловив у «Щоденнику», а ще багато деталей можна довідатися, коли прочитати

³⁴ Травень 1965. Субота, 15. Рим. Лист до св. Отця. о. М. Колинч – *Щоденники митр. Максима*, с. 121; *Diaries of Met. Maxim*, с. 238.

³⁵ Вересень 1965. Неділя, 12. Рим. Кард. Й. Сліпий. Український Патріярхат. – *Щоденники митр. Максима*, с. 125; *Diaries of Met. Maxim*, с. 244.

³⁶ Жовтень 1965. Середа, 13. Український Патріярхат і Кард. Беа. – *Щоденники митр. Максима*, с. 133; *Diaries of Met. Maxim*, с. 259. Вже в лютому 1964 митр. Максим провадив розмови на ту тему із кард. Беа, як про це згадано в: *Щоденники митр. Максима*, с. 84; *Diaries of Met. Maxim*, с. 174.

³⁷ Жовтень 1965. Понеділок, 18. Матеріал для Кард. Беа. – *Щоденники митр. Максима*, с. 134–135; *Diaries of Met. Maxim*, с. 262. Див. також: «Сьогодні вислав письмо до Кард. Беа в справі інтервенції в св. Отця в цілі точного означення «Верховної Влади» в нашій Церкві під цю пору. Дай Боже, щоби ці старання увінчалися успіхом». (Жовтень 1965. Середа, 20. – *Щоденники митр. Максима*, с. 135; *Diaries of Met. Maxim*, с. 263).

його інтервенцію на Синоді УГКЦ 1979 р. в Римі.³⁸ Основні тези виступу такі: людина стає членом Церкви через запис до тої чи іншої помісної Церкви; єдність церковної єрархії є передумовою для її спасенної місії, ця єдність має бути одночасно літургійною і духовною, а також легально оформленою; існує одна об'єднана єрархія УГКЦ у світі – незалежно від розташування і юрисдикційних, розбивати єрархію Церкви на два різні способи канонічної приналежності: один в межах своєї території, інший – в діаспорі, – несправедливо і принизливо для цієї Церкви; кожна окрема східна Церква повинна сама творити власну, і єдину, єрархію і домагатись невтручання та пошанування такого рішення від інших Церков, зокрема Римської; УГКЦ має свою окрему індивідуальність у Вселенській Церкві, а з цього випливає її окрема і суверенна місія у світі; тільки коли буде визнана окремішність УГКЦ у Вселенській Церкві і кожний член УГКЦ буде визнаватися і почуватися всюди як член такої Церкви, тоді буде повне внутрішнє, не позначене єрархічною залежністю сопричастя між Київською (хоч би тієї її частини, яка нині в унії із Римом) і Римською Церквою; а повне боголюбське сопричастя вказуватиме на вселенськість Церкви як всередині УГКЦ, так у її спроможності вести різновекторні діалоги від свого імені з іншими Церквами, а також у відкритості і довірі Церкви Риму до всіх інших Церков, а зокрема східних католицьких Церков. Така довіра базується насамперед на внутрішніх вузах спільної Євхаристії, на довірі до місійної спрямованості Церкви та до повноцінної дії в ній Святого Духа, а згодом – на єрархічній єдності цілого тіла помісної Церкви із іншими Церквами через особу *протоса* – «найвищої власти».

Далі подаємо тези цього звернення митр. Максима до єпископів УГКЦ з поясненнями і коментарями.

³⁸ Реферат митр. Максима Германюка в часі Синодальних нарад: Єдність Української Католицької Єрархії (Рим, 19–20 вересня 1979) (див. *Додаток І*).

1. Членство у Церкві набувається через помісні Церкви

Згідно з навчанням II Ватиканського Собору в декреті про Східні Католицькі Церкви, вірні Христової Церкви, об'єднані органічно в Святім Дусі тою самою вірою, тими самими Тайнами та тою самою владою, організаційно є членами тієї Церкви не безпосередньо як одиниці, але як злучені між собою ієрархічно громади, так звані Помісні Церкви, або Обряди, зі своєю власною Літургією, церковним правопорядком та духовною спадщиною (ч. 2, 3), під проводом свого Патріярха, або Верховного Архієпископа (ч. 7, 10).

Митр. Максим, спираючись на навчання II Ватиканського собору, починає своє роздумування про Церкву від того, як набувається членство в ній. Членство – це участь у об'єднанні вірних, вони сполучені в одне тіло через внутрішні вузи, якими керує Святий Дух і які виражаються тою самою вірою, таїнствами і спільною єрархією. Таке членство можливе тільки в Церкві, побудованій на місцевому рівні в реальну спільноту, де однаковими є Літургія, правопорядок і духовність. Всі такі місцеві спільноти об'єднує між собою *протос*, бо тільки через єднання із особою *протоса* можна належати до Католицької Церкви.

Коли говорити про членство в спільноті, важливо також сказати кілька слів про «компоненти» місцевої спільноти, яка творить Церкву і є Церквою. Митр. Максим говорив про три компоненти – віру, таїнства і владу (плюс єрархія), про що вже говорив раніше Мелетій Войнар³⁹. Згодом патріарх Йосиф (Сліпий) додасть ще три елементи. Він це зробить 18 липня 1982 року в документі під назвою «Звіт про Українську Католицьку Церкву в Україні». Цими елементами в нього є: церковна мова, богословська спадщина, обряд із звичаєм. Ось текст Йосифа Сліпого про Церкву, із якого краще можна зрозуміти думку митр. Максима:

1. Згідно з еклезиологією Східної Церкви УКЦ є «Екклесія партікуляріс суй юріс» (помісна Церква з власним правом) у вселенській Церкві. Себто:

³⁹ M. Wojnar. Decree on the Oriental Catholic Churches [Декрет про Східні Католицькі Церкви] // *The Jurist* XXV (1965), с. 173–255, 181.

- а) вона є в повному розумінні католицькою як до свого внутрішнього, так і до свого зовнішнього католицтва, бо вона має повноту християнської віровизначеної спадщини і зберігає свою поєднаність з Петром;
- б) вона в повному і справжньому розумінні православна, бо вона зберігає і обороняє передану спадщину Господньої благовісті Отців Церкви і Вселенських Соборів з часу перед трагічним роздором поміж Сходом і Заходом.

Не без теологічної підстави визначено віру української Церкви, рання назва була Еклезія Рутена у відрізненні від Еклезія Московіта чи Еклезія Русса, як «фідес ортодоксо–католика» (православно–католицьке віровизнання), щоб виразити повноту її християнської віри;

2.УКЦ є в повному розумінні східною Церквою, себто вона має:

- а) власний східний обряд візантійського зразка;
- б) власну церковну мову;
- в) власну східно–церковну богословську спадщину;
- г) східно–церковну з іншими східними Церквами спільну літургію;
- г) власні серед українського народу розвинені літургійні звичаї, чим ця Церква відрізняється від інших східних Церков візантійської християнської сім'ї;
- д) власну форму набожності – благочестя;
- е) власне церковне право і власну форму ієрархічного порядку при виконанні міністеріум пасценді ет регенді (уряду пастирства і управи);

Підсумовуючи треба сказати: УКЦ є де факто ет де юре (фактично і правно) помісною Церквою у повному розумінні цього слова.⁴⁰

⁴⁰ Звіт Блаженнішого Патріярха Йосифа про Українську Католицьку Церкву в Україні // *Благовісник Патріярха Києво-Галицького і всієї Русі XIII–XV* (1980–84). Кательгандольфо біля Риму 1980–84, с. 156–170. Також див.: Y. Sakvuk. *Seven Criteria for the Assessment of the Ecclesial Identity and Vocation of a Particular Church: The Development of an Interpretative System Based on the Ecclesiology of Vatican II and Verified Against the Work of the Kyivan Church Study Group* [Сім критеріїв для оцінки церковної ідентичності і покликання помісної Церкви: Розвиток системи тлумачення, базованої на еклезіології II Ватиканського собору і перевіреної згідно з дослідженнями Студійної групи Київської Церкви]. Ottawa 2011. (<http://www.ruor.uottawa.ca/en/bitstream/handle/10393/19918/Sakvuk_Yuriy_2011_thesis.pdf?sequence=1>)

2. Церковна єдність – запорука спасенної дії Церкви

Послідовно, згідно з навчанням II Ватиканського Собору, єдність кожної Помісної Церкви вимагає єдності своєї ієрархії, що є діючим творцем і видимим знаком тієї єдності. Тому, від ступеня творчої єдності ієрархії кожної Помісної Церкви, залежить впорядкований вияв її живучості й спасенної дії. Це відноситься так до літургійного життя кожної Помісної Церкви, як до її церковного правопорядку й різних форм її духовості.

Тут митр. Максим виступає із тезою, що внутрішня єдність церковної ієрархії помісної Церкви є передумовою для її спасенної місії. Вияви сповнення цієї єдності ієрархії УГКЦ – це автентична літургійна дисципліна, спільна (київська) духовність, помісний правопорядок. Всі ці елементи одночасно потрібні для сповнення єдності.

Дуже важливе є зрозуміння того, що єдність ієрархії повинна бути «творчою», «живучою», динамічною, діалогічною, багатогранною, спільнотною. Для того щоб бути «творчою», вона повинна бути, наскільки це можливо на людському рівні, необмеженою, тобто помісною, автокефальною.⁴¹ А оскільки єдність в Церкві не здобувається лише людськими зусиллями, вона повинна бути таїною, тобто не тільки відкритою до дії Святого Духа, а – *частиною* дії Святого Духа. Лише Він зможе перетворювати літургійну єдність⁴² в духовну, надаючи святу відвагу кодифікувати цей досвід для ясності цілого процесу будівництва церковної помісної спільноти. «Живучість» – це теж вміння вчасно приймати відповідні спільні рішення, згідно з власною відповідальністю, і впроваджувати їх у своїх єпархіях, щоб єдність богочитання (богословська, світоглядна, культурна,

⁴¹ «Літургійним авторитетом для Східних обрядів є Святіший Отець», – написано в докторській дисертації, захищеній в Папському орієнтальному інституті: С. Skrincoski. *The liturgical legislator in the Ukrainian Church*. [Літургійний законодавець в Українській Церкві]. Rome 1963.

⁴² Див. М. Mojzeš. *La Chiesa ucraine Greco-cattolica* [Українська Греко-Католицька Церква] // *Il movimento liturgico nelle chiese byzantine. Analisi di alcune tendenze di riforma nel XX secolo*. Roma 2005, с. 207–228.

ритуальна) була відчутна кожному членові помісної Церкви, всюди у світі. «Живучість» – це теж непохитна витривалість у власних постановах, хоч у діалогічній пошані до інакодумаючих, та ще й при несприятливій кон'юктурі.

3. Кожна Східна Церква має універсальну юрисдикцію незалежно від заперечень

Рівнож, згідно з тією наукою Другого Ватиканського Собору, кожна Помісна Церква творить одну органічну єдність, без огляду на територію, де живуть її вірні. Це ясно виходить з утотожнення Помісної Церкви з Обрядом, як це кажеється в 2-ій точці соборового декрету Про Східні Католицькі Церкви, де говориться про «Помісні Церкви або Обряди».

Митр. Максим уважає, що дуже важливим є вирішення питання «органічної єдності» кожної помісної Церкви по всій земній кулі і природної приналежності кожного члена цієї Церкви до неї, хоч би в якому куточку світу він жив. Факт, що глава Церкви є і главою обряду, поширює його уповноваження і поза географічні межі «канонічної території» Церкви. Обряд належить до Церкви, так що Церква поширюється там, де практикують її обряд.

Такого роду думки не є щось нове для Сходу, але в католицькому світі вони набули поширення із II Ватиканським собором. Вже Мелетій Войнар дуже обережно розвиває цю тему в своєму коментарі до Декрету «Про Східні Церкви»: «Деякі текстові виправлення були зроблені, а саме: а) *territorii vel ritus* використовується замість *territorii seu ritus*, щоб уникнути будь-яких сумнівів, що стосуються ідентифікації патріархату з обрядом, причому останнього – у ширшому розумінні».⁴³

Войнар також пише: «Як патріарх, в даний час він [український архієпископ Львова] володіє юрисдикцією тільки в своїй

⁴³ M. Wojnar. Decree on the Oriental Catholic Churches // *The Jurist* XXV (1965), с. 173–255, 192.

архиепархії, а також є главою і отцем всієї української Церкви чи Обряду».⁴⁴ Тут ми бачимо ніби відкриття і одночасно обмеження, що бути главою Церкви ще не означає володіти над нею юрисдикцією.

Натомість дуже чіткий і відважний аналіз Віктора Поспішіла гарно змальовує передову думку митр. Максима такими словами: «Оновлене еклезиологічне богослов'я II Ватиканського собору бачить відносини віруючих з Церквою як такі, що побудовані на особистій, індивідуальній основі. Христос прийшов рятувати не Церкву як структуру, а кожную окрему людину як члена Його тіла. Поняття територіальності було розроблене у повній мірі лише в кінці феодальної епохи; воно прагне бачити вірних лише як складові частини ґрунту, як ніби прив'язаних до землі кріпаків. Східне християнство, особливо на Близькому Сході, ніколи не жило під феодальною системою, що є однією з причин, чому церковні зв'язки сприймаються тут радше на особистому рівні. Отже, патріарша влада також сприймається головно як спрямована на людей, а не опосередковано через територію».⁴⁵

4. Недопустимі обмеження «органічної єдності», які створює римська канонічна ментальність

Вправді, в цьому декреті ця органічна єдність є обмежена до літургії й до богословської дспадщини, з виключенням органічної єдності в церковному правопорядку, через обмеження юрисдикції верховних проводів Східних Помісних Церков – Патріархів, чи Верховних Архиепископів, до їхньої території (ч. 7, 9, 10). Це зробив Собор згідно з існуючим канонічним правом в Моту Пропрію «Клері Санктітати» Папи Пія XII, 1957, кан. 216, 1, 2. Щоб однак, хоч в якійсь мірі

⁴⁴ M. Wojnar. Decree on the Oriental Catholic Churches, с. 173–255, 204.

⁴⁵ V. J. Pospishil. Toward a Ukrainian Catholic Patriarchate [До українського католицького патріархату] // *The Quest for an Ukrainian Catholic Patriarchate*. Philadelphia 1971, с. 43–61, 50.

зменшити цю нелогічність і несправедливість для Східних Помісних Церков, Собор додав, в цьому самому числі цього ж декрету, що кожний ієрарх якогось обряду поза територією Патріярхату (чи Верховного Архиепископства) причисляється до Ієрархії Патріярхату чи Верховного Архиепископства того самого обряду (ч. 7). Але цей додаток не поправляє несправедливості для Східних Церков в обмеженні юрисдикції їхніх верховних проводів до території.

Із тексту ясно видно думку митр. Максима, що кожна східна Церква має універсальну юрисдикцію, хоч би що там казали! Всяке інше трактування заперечує саме існування Церкви як автокефальної місцевої місійної громади, що має право і обов'язок творити нових послідовників Христа всюди у світі і гуртувати та провадити тих, які вже стали її членами, охрестившись в ній, де б вони не опинилися в світі. Не можна виправдати обмеження свободи помісної Церкви рядити своїми вірними всюди у світі, що передбачає творення власних живих структур і самостійне, згідно з власним правом, управління ними. Думка, що римський центр має керувати всіма помісними Церквами, які піклуються про своїх вірних, що замешкали на Заході, йде проти логіки хоч би тому, що власний глава і батько, разом із синодом, буде краще координувати свій нарід, ніж чужий патріарх. Несправедливо також, щоб глава Церкви не керував своїми вірними, де б вони не були, бо первинна влада служити своїм вірним надана єрархам місця, звідки походять християнські спільноти вірних, а не пастирям інших Церков – тих, до яких належить більшість населення нової країни, на території якої ці східні вірні опинилися. Митр. Максим називає таку «необмежену юрисдикцію» глави помісної Церкви «органічною єдністю», тобто такою, що належить до самої природи і суті справи.

Думки, висловлені митр. Максимом, намагався згодом реалізувати патріарх Йосиф. 11 липня 1977 р. він написав листа президентові Папської комісії у справі перегляду Кодексу Східного канонічного права, кардиналові Йосифі Парекаттілу, в якому читаємо: «Кожна Східна Церква, зокрема, коли ідеться про патріярхат чи верховне архієпископство, є законною одиницею зі суверенною природою.

Ці прикмети мають найти вислів також в тому, що вона має мати своє власне канонічне право». Тут також йде мова про «органічну єдність» і, як наслідок, – про високий рівень самоуправління. В іншому місці цього листа патріарх Йосиф додає: «Незрозумілим є, що суть ієрархічної структури Східних Католицьких Церков у відношенні до цілої Церкви не стала відзначеною висловом „автономія”, яка, очевидно, включає найвищий провід Римського Архієрея».⁴⁶

⁴⁶ Оригінальний італійський текст див.: The Major Archbishop of the Ukrainian Catholic Church, Joseph Cardinal Slipyj, to the President of the Pontifical Commission for the Revision of the Code of Oriental Canon Law [Верховний архієпископ Української католицької церкви, кардинал Йосиф Сліпий, до президента Папської Комісії з перегляду Кодексу східного канонічного права] // V. J. Pospishil. *Ex Occidentalex. From the West – The Law. The Eastern Catholic Churches Under the Tutelage of the Holy See of Rome* [Із Заходу – Закон. Східні католицькі Церкви під керівництвом Римського святого престолу]. Carteret 1979, с. 158–160. Скорочений український переклад цього листа із коротким коментарем подано у: Лист Блаженнішого до Кард. Парекаттіла // *Благовісник Патріярха Києво-Галицького і всієї Русі XIII–XV (1977–79)*. Кательгандольфо біля Риму 1977–79, с. 239–241. Наводимо його тут.

«Кард. Парекаттіл є президентом Папської Комісії для ревізії канонічного права для Східних Церков. Щоб знова в новому зревідованому праві для Східних Церков не повторились давні помилки, Блаженніший Йосиф написав до Президента Комісії листа, в якому робить великого значення уваги. Подаємо до загального відома цього листа, як документ про оборону прав Східних Помісних Церков.

Ватикан, 11 липня 1977

Ваша Еміненціє,

Перше опублікування деяких канонів Кодексу Канонічного права для Східних Церков, поміщене в «Нунція» Східної Конгрегації і видане для Церков Комісією, якої Ви є предсідником, спонукує мене написати цього листа. Маю на думці зокрема канони, що відносяться до патріархів і верховних архієпископів.

1. Кожна Східна Церква, зокрема, коли ідеться про патріярхат чи верховне архієпископство, є законною одиницею зі суверенною природою. Ці прикмети мають найти вислів також в тому, що вона має мати своє власне канонічне право. Тому неправильним є такий кодекс, що має формально бути спільним для всіх Східних Католицьких Церков без згляду на помісну Церкву і її законодавство. Спільним кодексом хочеться заперечити законодавство Помісної Церкви і це є противне духові Соборового Декрету про Східні Церкви Другого Ват. Собору. Хоч це правда, що такий кодекс був би матеріально ідентичний для таких

Із виступу митр. Макима розуміється, що канонічне законодав-

Церков, власна ідентичність української католицької Церкви для прикладу – вимагає, щоб приготований Комісією кодекс був оголошений нашою Церквою окремим легальним актом. Спільний кодекс все створить проблеми і комплікації. Існують «Східні Церкви», а не «Східна Церква».

2. Проголошення такого кодексу не є актом самого римського Архиєрея, але колегіальним розвитком – Папи, Патріярха чи Верховного Архиепископа і Синоду кожної Східної Церкви. Колегіальність заряду Церквою, славна спадщина християнського Сходу, була відновлена для цілої Церкви Вселенським Ватиканським Другим Собором і відповідає також нашим часам.

3. Незрозумілим є, що суть ієрархічної структури Східних Католицьких Церков у відношенні до цілої Церкви не стала відзначеною висловом «автономія», яка, очевидно, включає найвищий провід Римського Архиєрея. Факт, що православні не мають ясного означення цього терміну, не має значення.

4. Є по українській стороні інші преподобні східні патріярхи, коли вона незгідна із задержанням поняття про територіяльне обмеження судовласті (юрисдикції) Східних Церков, бо є загально відомим, що така судовласть є персональна і територіяльна. Українська Церква іде зі своїм народом всюди, тому настоюємо, щоб зв'язки між нашими єпархіями в обох Америках чи в Австралії із матірною Церквою були визнані як складові частини нашої Церкви, бо ж не є ці єпархії інакшими від тих, що в Україні.

5. Церква без папи була б Церквою проти волі нашого Спасителя. Справедливе зрозуміння і пояснення повноти папської влади була джерелом спасення для Східних Церков серед різних подій історії. Все ж таки становище Римського Архиєрея має бути у формі нагляду і готовости встрявати у надзвичайних обставинах, або у наглих потребах. Як норма, папа не повинен бути органом звичайної адміністрації якоїсь Східної Церкви і це має бути відзначене також у виготовленні Кодексу.

6. Спосіб вибору патріярха має віддзеркалювати розвиток Східних Церков, зокрема тих, що не є в злучі із римською Столицею, і загалом світу, даючи Божому Людові деяку участь у виборі найвищого пастиря їх Церкви.

7. Очевидно я апробую рівність, з погляду права, верховного архиепископа із Патріярхом.

8. Відзначаю із збентеженням повну відсутність екуменічних уваг. Пропоновані канони є ясным показником, що з'єднання з Римом означало б для Східних Церков стратою їх автономії, повну підчиненість і зведення їх до стану нижчости. Чи це дійсно є в намірі папів і католицької Церкви?

Це є деякі вступні завваги до Вашої Еміненції не лише як Президента Папської Комісії для кодифікації східного канонічного права, але і як до Владики – гідного представника одної із Східних Церков, яка, зберігши свою спадщину від

ство, видане Римським престолом, не завжди відповідає інтересам Церков, які переважно добровільно стали в сопричастя із Римською Церквою. Так, помилки «Клері Санктітаті» не поправлені в Кодексі Канонів Східних Церков⁴⁷, і далі немає повної канонічної єдності помісних Церков, бо тільки одна фігура частково юридично об'єднує кожну помісну Церкву – патріарх чи верховний архієпископ. Він це робить через суверенну можливість скликувати Синод чи Собор, рішення якого, однак, не мають обов'язкового характеру для «позатериторіальних» єпархій, хоч їхні єпископи мають повноцінний голос в дебатах. Тут сподівання митр. Максима не справдилися!

Щоб сповнювати свою місію, треба «бути собою», а таким стаєш, якщо маєш не тільки власний спосіб молитися і відправляти, але й власний спосіб богословствувати і управляти. Коли на всіх форумах говорити за УГКЦ буде тільки сама УГКЦ, лише тоді вона зможе бути цікавим виразником повноти Вселенської Церкви у світі – більшою мірою, ніж це є нині. Сучасній людині УГКЦ виглядає обмеженою і неповноцінною. Чому? Бо її вірні відчують, що не мають змоги вільно висловлюватися в організованій і ефективній спосіб.⁴⁸ У часи

апостольських часів коштом найтяжчих обставин, між якими головно спроби забрати їй її східний апостольський характер при допомозі усильної латинізації, сьогодні ступила на шлях великанського розвитку, який може завершитись її піднесенням до верховного архієпископства або патріархату.

З пошаною до Вашої священної пурпури відданий в Господі † Йосиф, Кардинал Сліпий».

⁴⁷ Верховний архієпископ УГКЦ Мирослав-Іван (Любачівський) писав: «П Ватиканський собор зобов'язує з боку Римського престолу змінити канонічні стосунки між ним і Східними Католицькими Церквами так, щоб вони справді стали сприйнятливим еклезиологічним моделем для православних. Читаючи між рядками, можна припускати, що новий Кодекс канонів Східних Церков це той модель, який Баламанд вважає несприйнятливим». Становище Блаженнішого Мирослава-Івана до резолюцій 7-ої сесії Міжнародної комісії (3 серпня 1993) // І. Мончак. *Самоуправна Київська Церква*. Львів 1994, с. 167–172, 168.

⁴⁸ Див. Андрей Дударев. «Бедная религия» и пневматологическая эклезология [«Бідна релігія» і пневматологічна еклезиологія] (<<http://www.bogoslov.ru/text/2995417.html>>).

підпілля і переслідування ця Церква говорила сама від себе, і то був для неї благословенний час: вона передавала Божі істини більш вірогідно, бо мала більше відчуття внутрішньої свободи, ніж має його зараз. Треба повернутись до такого стану, бо помісна Церква, згідно з митр. Максимом, не повинна бути «обмеженою»!

5. Потрібна єдина юрисдикція у східних Церквах, зокрема над всіма вірними у світі

Це питання [питання органічної єдності в церковному правопорядку] стало тепер одною з найтяжчих проблем для Папської Комісії провірення східного канонічного права. Східні Церкви виразно домагаються признання їхнім верховним проводам в новому канонічному праві теж юрисдикції над всіма їхніми вірними, що знаходяться поза їхніми територіями. Іншими словами, вони домагаються канонічного визнання повної органічної єдності для кожної помісної східної Церкви, не лише в літургійній й богословській спадщині, але теж у церковному правопорядку. Бо тільки тоді вони зможуть жити своїм повним церковним життям, і тільки тоді вони зможуть належно виконувати свою місію в лоні Вселенської Церкви.

Питання, яке тут підносить митр. Максим, – це питання свободи для східних Церков в лоні Вселенської Римської Церкви. Ще ясніше він буде говорити про це на IV папському синоді єпископів у Римі 1974 р.⁴⁹ Це питання явно недооцінює і не розуміє Римський престол, і воно зринає знову і знову. Про це свідчить Лист семи католицьких патріархів Близького Сходу, надісланий 2001 року у відомства Риму, під назвою «Відносини між Патріаршими католицькими Церквами і Апостольським престолом Риму». Можна сказати, що, з одного боку, Рим грає на першенстві Римського архиєрея і сильному

⁴⁹ Metropolitan Maxim Hermaniuk at the IV Synod of Bishops on October 1, 1974 [Митрополит Максим Германюк на IV Синоді єпископів, дня 1 жовтня 1974] (див. *Додаток II*).

почутті меншевартості східних католиків:⁵⁰ він постійно нагадує їм про «вірність», щоб зайвий раз вказати, якою має бути «правильна» поведінка – мовчанка і свята терпеливість. З другого боку, він не розуміє до кінця, що глибока природа цих Церков є православна, тобто що вони походять із одного помісного престолу, розділеного через римські унії,⁵¹ де переважна більшість не визнає права Риму на пряме втручання у внутрішні справи помісних Церков. В принципі, з'єдинені Церкви відчувають, що над ними чиниться несправедливість, але вони ніби заганні в глухий кут, і «в ім'я віри» мусять слухати дискурси, які не стосуються віри, а стосуються організації влади в спільнотах віри.⁵²

Митрополит Неофітос (Еделбі) з Алеппо у своєму коментарі щодо патріаршої судовласті (юрисдикції) пише:

Собор не каже, що східні патріярхи мають судовласть (юрисдикцію) над своєю власною територією і в межах цієї території – над своїми *вірними*; він каже, що вони посідають судовласть (юрисдикцію) над своєю територією *або* своїм обрядом. З того ми робимо висновок – так бо виходить, – наскрізь законно, що патріярша судовласть (юрисдикція) очевидно має географічні обмеження, але вона переходить географічні обмеження у користь вірних. Патріярх є главою території *або* обряду. Його судовласть (юрисдикція) може бути територіальною, але вона може бути *також* обрядовою – отже, не зв'язаною з якоюсь територією. Вона не є лише територіально-обрядова. На ці дві властивості необхідно дивитися як на взаємно доповнюючі. На цю судовласть (юрисдикцію) треба дивитися як на територіальну і *також* як на обрядову. Іншими словами: вона (судовласть) може бути або тільки *територіальною, або територіально-обрядовою, або територіальною і тільки обрядовою.*

⁵⁰ Див. М. Татарин. Що таке східне католицьке богослов'я? Від класицизму до визволення // 67 *Богословія* (1–2, 2003) 57–71 (<<http://theology.in.ua/ua/bp/theologia/ukrainian/47050/>>).

⁵¹ Див. М. Димид. Доктрина і процедура в Українській Греко Католицькій Церкві // *Метрон* 7–8 (2011), с. 7–24.

⁵² Див. Elias (архієпископ) Zoghby). *Tous schismatiques?* [Чи ми всі схизматики?]. Beirut 1981.

Вона (судовласть) є *територіяльна*, коли поширюється лише на вірних, які живуть на території патріярхату. Так бувало в давнину.

Вона (судовласть) є *територіяльно-обрядова*, коли поширюється на вірних якогось обряду, що живуть на території патріярхату.

Вона (судовласть) є *територіяльна і обрядова*, коли поширюється не лише на вірних якогось обряду, що живуть на території патріярхату, але й на вірних цього обряду всюди, де вони поселилися, включно з територіями поза межами патріярхату.

Тому що Собор дав східним Церквам всюди по світі право громадянства, тим ми спонукані завжди більше і більше дивитись на патріяршу судовласть (юрисдикцію) як на *обрядово універсальну*, цебто у практичному виконуванню над вірними одного якогось обряду всюди у світі. Тому що всюди у світі мелхіт є мелхітом, і ним він має лишитися, він належить до Церкви, якої главою є мелхітський патріярх. Якщо мелхіт перестає бути підчиненим свому патріярхові, перестає він також належати до мелхітської спільноти. Немає жодних підстав для того, щоби латинянин (цебто вірний римського обряду), що живе на Сході, тим самим перестав належати до латинської Церкви і перестав бути підчиненим патріярхові Заходу, яким є римський папа, однак у його ролі як *патріярха Заходу*, і щоби східні, які живуть на Заході, тільки тому були позбавлені судовласти їхнього патріярха. Якщо східні по всьому світі є в себе вдома, тоді всюди вони повинні мати своїх патріярхів.⁵³

Тут треба додати один аспект думки митр. Максима ще до кінця не висвітлений, але який, на нашу думку, дуже важливий. Коли він говорить: «Східні Церкви виразно домагаються канонічного визнання повної органічної єдності для кожної помісної східньої Церкви не лише в літургійній і богословській спадщині, але теж у церковному правопорядку», – він не обмежується до ККЄЦ, а думає

⁵³ N. Edelby, I. Dick. *Les Eglises orientales catholiques. Décret «Orientalium Ecclesiarum»* [Східні католицькі Церкви. Декрет «Про Східні Церкви»]. Paris 1970, с. 319. Українській переклад вперше вийшов друком в: Й. Мадай. Другий Ватиканський Собор і ревізія права для Східних Церков // *Богословія* 41 (1977), с. 147–173, 153. Його приготував отець доктор Іван Дацько.

ширше, про збірник права помісної Церкви, в якому були б інтегровані всі власні джерела, духовний і законодавчий досвід, включно з ККЦ. У цьому контексті ККЦ не буде мати тієї ексклюзивності, яку йому більшість ерархії та каноністів нині приписує.⁵⁴

6. Здобуття незалежного проводу для східних Церков є справою честі для Вселенської Церкви

Для нас, українців, зокрема під цю пору, – це справа смерти або життя нашої Святої Помісної Української Католицької Церкви. Бо не маючи можности для повности свого церковного життя на своїй території, тобто на Україні, і не маючи такої можности теж поза Україною, вона є засуджена на повільне завмирання. А це було б трагедією не лише для нашого українського народу, але для цілої Вселенської Церкви...

В своїм еклезіологічному зверненні митр. Максим наголошує, що концепція «повности» УГКЦ є ключовим елементом для її ефективного буття у світі і у Вселенській Церкві. Для цього УГКЦ потрібно не боятися бути собою. Такі думки стали можливими, тому що «у кільватері Другого Ватиканського Собору, вперше зазнаючи такого досвіду, Римська Церква приходила до розуміння факту, що впродовж століть вона перебувала в сопричасті з християнськими Церквами, котрі були й надалі залишаються „інакшими”»⁵⁵. В атмосфері таких змін і через те, що посилювалися переслідування УГКЦ на матерній території, в її лоні розвивалася свідомість «повноти», і, наприклад, вже у червні 1990 р. Синод єпископів УГКЦ відмовився на прохання папи римського Івана Павла II вибирати трьох кандидатів на голову Церкви, а згодом, у 1991 році, єпископи вчинили так само, вже спонукані секретарем Держави Ватикан, кардиналом

⁵⁴ Див. М. Димид. Партикулярне право в УГКЦ // *Метрон* 7–8 (2011), с. 73–78.

⁵⁵ М. Татарин. Що таке східне католицьке богослов'я? Від класицизму до визволення, с. 57–71, 60.

Анджело Содано.⁵⁶ Про це український богослов протоєрей Мирон Бендик пише так: «Через Синод Єпископів УГКЦ починає реалізувати своє право самій вирішувати свої внутрішні справи»⁵⁷.

З приходом на верховно-архієпископський престол УГКЦ митр. Мирослава-Івана (Любачівського) ця лінія поведінки продовжується, вимоги автономії посилюються. У 1993 р. в своєму знаменитому листі до кард. Едварда Кессіді, стверджуючи від імені всієї своєї Церкви, що приймає Баламандський документ, святитель Мирослав-Іван пише: «Потрібно дати можливість Київській Церкві бути самою собою»⁵⁸. У цьому він продовжував лінію тих єрархів УГКЦ, що жили в підпіллі і відразу по виході з підпілля, – тих, що вже в березні 1990 р. заявили: «Українська Католицька Церква... є Помісною Церквою... і такою нас повинні вважати всі інші Церкви-Сестри»⁵⁹.

7. Первинною структурою є місцева Церква, в якій теж міститься Вселенська. Вселенська Церква пізнається через місцеву

Щоби до цього не допустити [до повільного завмирання], ми мусимо собі ясно усвідомити й завжди пам'ятати:

⁵⁶ Див.: Рішення і постанови Надзвичайного Синоду Української Греко-Католицької Церкви, що відбувся у Ватикані в днях з 25 і 26 червня 1990 р. Б. // *Рішення і постанови Синодів Української Греко-Католицької Церкви 1989-1997 років*. Львів 1998, с. 10. Також див.: Рішення і постанови Надзвичайного Синоду Української Греко-Католицької Церкви, що відбувся у Ватикані в днях 3-10 лютого 1991 р. Б. // *Рішення і постанови Синодів Української Греко-Католицької Церкви 1989-1997 років*, с. 12.

⁵⁷ М. Бендик. *Помісність Церков у Вселенській Церкві в навчанні львівських митрополитів українського обряду ХХ століття*. Івано-Франківськ 2004, с. 184.

⁵⁸ Становище Блаженнішого Мирослава Івана до резолюцій 7-ої сесії Міжнародної комісії (3 серпня 1993 р.) // І. Мончак. *Самоуправна Київська Церква*, с. 67–172, 171.

⁵⁹ М. Бендик. *Помісність Церков у Вселенській Церкві в навчанні львівських митрополитів українського обряду ХХ століття*, с. 182.

Що ми є членами Вселенської Христової Церкви через членство в нашій Святій Помісній Українській Католицькій Церкві.

Що ми є добрими і живими членами Вселенської Христової Церкви тільки тоді, коли ми є добрими й живими членами нашої Помісної Української Католицької Церкви.

А бути добрим членом Української Помісної Католицької Церкви вимагає, щоб ми всі – Владики, священники, монахи, монахині й миряни – завжди й всюди пам'ятали, що є:

- a) одна Українська Помісна Католицька Церква, без огляду на територію, де живуть її вірні й діють її владики;
- b) що вона має один, собі питомий, український обряд, з одною літургією, одним церковним правопорядком і одною богословською традицією;
- в) що вона має один свій власний церковний авторитет, тобто свого Голову – Верховного Архієпископа, чи Патріярха, який стоїть в її проводі, під зверхністю Наслідника св. Петра, Римського Архієрея;
- г) що загальне добро нашої Помісної Церкви й загальне добро цілої Вселенської Церкви вимагають, щоби ми всі – Владики, священники, монахи, монахині й миряни, – вповні піддержували, глибоко шанували й вірно слідували за цим своїм власним церковним проводом, в тому переконанні, що така вірність правному проводові своєї Помісної Церкви є заразом вірністю найвищому проводові Христової Церкви й заporукою Божого благословення.

Коли митр. Максим виголошував це своє слово, він вважав, що питання «загального добра», тобто свободи для УГКЦ – це не тільки звільнення від переслідувань в СРСР, але також свобода у вигляді автономності у відношенні до Римського престолу. Від того часу УГКЦ дійсно віднайшла свободу свого віросповідання і стала міцніше організованою в Україні, але не вповні. Справа в тому, що деякі частини її території до неї юридично вже не належать. До таких територій належать: Закарпаття (бо останніми століттями тут виробилася традиція іншого підпорядкування)⁶⁰; Перемиська єпархія, яка завжди підпорядковувалася Києво-Галицькій митрополічій Церкві, а в 1991 р.

⁶⁰ Й. Андріішин. Мукачівська єпархія і Українська Католицька Церква // *Метрон* 5–6 (2009), с. 32–35.

була відрізана від УГКЦ, бо на території Польської держави відбулися структурні зміни УГКЦ.⁶¹ В 1979 р., коли писалися тексти митр. Максима, були одні проблеми в Україні, зараз є інші.⁶² В діаспорі проблеми теж змінюються, і вони – як тоді, так і сьогодні – потребують однотайного рішення під одним проводом і згідно з одною богословською думкою, а її ще немає. Головна проблема в тому, що в різних частинах світу є багато вірних УГКЦ, і вони юридично належать не до УГКЦ, а до інших Церков.⁶³ Один провід і цілеспрямованість дії появляться лише тоді, коли будуть вільні люди без комплексів і коли буде бажання співпрацювати з інакодумаючими, а не відкидати їх.

Коли взяти УГКЦ як єдину цілість і розглядати вселенськість Церкви через призму власної помісності, то треба бачити і позитиви. В 2008 р. патріарх Любомир (Гузар) разом із своїм Синодом пише «Меморандум Української Греко-Католицької Церкви щодо питання Помісності Київської Церкви – процесу творення єдиної помісної Церкви»⁶⁴. В цьому документі головною є теза, що кожна конфесійна гілка Київської Церкви, історично близька до одного з християнських

⁶¹ Найновіші церковні події у Польщі. Коментар Радіомовлення «Голос Мирян» у Філядельфії 12.4.1992 р. // *Патріярхат* 25 (травень 1992), с. 19–20.

⁶² Див. *Благовісник Верховного Архиепископа Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара* 1–11 (2001–2011). Також див.: М. Думид. *Survoldel'eglise Greco-Catholique Ukrainienne* [Погляд на Українську Греко-Католицьку Церкву] // *LeLien* 3 (2004) 65–67 ; М. Димид. «Природа і місія Церкви» в контексті УГКЦ // *Метрон* 5–6 (2009), с. 36–62; М. Димид. Міжепархіяльна структура Києво-Галицької патріаршої Церкви // *Метрон* 5–6 (2007–9), с. 89–102; М. Думид. *L'oecuménisme de l'Église Grecque-Catholique Ukrainienne* [Екуменізм Української Греко-Католицької Церкви] // *Les Églises grecques-catholiques et l'Unité des Églises: colloque International*. Stânceni 2012, с. 43–50 (<<http://theologia.ucu.edu.ua/images/files/praci/dumyd/ecumenizm.pdf>>).

⁶³ М. Думид, Т. Нrynchyshyn. *La diaspora ukrainienne – orthodoxe et catholique* [Українська діаспора – православна і католицька] // *Kanon* (Wien 2012) XXII = *Diaspora*, с. 195–224.

⁶⁴ Любомир (патріарх) Гузар. Меморандум Української Греко-Католицької Церкви щодо питання Помісності Київської Церкви – Процесу творення єдиної помісної Церкви // *Вісник Києво-Галицького Верховного Архиепископства* 5 (2008), с. 5–6 (<http://www.ugcc.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/visnyk_5.pdf>).

центрів (Царгороду, Риму чи Москви), не мусить втрачати свої освячені часом конфесійні зв'язки, поєднавшись із іншою. Для того потрібно замінити юрисдикційну підлеглість на сопричасне сестринство, що дало б можливість не лише зберегти цінні аспекти дотеперішніх зв'язків, а й збагатити ними спільну скарбницю Київської Церкви.⁶⁵ Тут термін «сопричастя» ужитий в нетрадиційний спосіб, бо визначає обоюсторонню співпрацю і навіть взаємне признание обох Церков, які в конфесійному плані належать до різних груп Церков (православні Церкви, католицькі Церкви), що не мають наразі між собою sacramentalного сопричастя, хоч в дійсності, на практиці це не раз мало місце в різні моменти їхньої історії.

Треба бути свідомим того, що сповнення ідей, висловлених митр. Максимом, неможливе в сучасних правових відносинах, написаних Римським престолом для «католицьких» Церков, тобто в рамках ККСЦ. Патріарх Любомир пише: «Нема сумніву, що з отриманням нашою Церквою патріархату, як цього вимагають закони, зміниться характер стосунків з деякими римськими установами. Але ці зміни стосуватимуться тільки другорядної, адміністративної сфери. Основна риса кожної помісної Католицької Церкви – це сопричастя з Наступником св. Апостола Петра, Єпископом Рима. А цього ми ніколи не зречемося» – і далі: «Створення Київського Патріархату, що перебуватиме у сопричасті з Константинополем, Римом і Москвою, допоможе зменшити, а відтак взагалі усунути конфронтаційний характер відносин між ними [цими центрами]». ⁶⁶ Це і є для київського християнина бути вірним своїй помісній Церкві, а через неї – Вселенській. Хоч нині це лише недосяжний ідеал для одних, і еретична утопія для інших.

⁶⁵ Також див.: Любомир (патріарх) Гузар. Один Божий Народ у краї на Київських горах (13 квітня 2004 р.) // *Благовісник Верховного Архiepіскопа Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара 4* (2004), с. 161–168 (<<http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2004/sobor/>>).

⁶⁶ Любомир (патріарх) Гузар. Про утвердження патріаршого устрою Української Греко-Католицької (6 вересня 2004 р.) // *Благовісник Верховного Архiepіскопа Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара 4* (2004), с. 48–57 (<<http://www.ugcc.org.ua/51.0.html>>).

8. Внутрішня єдність допомагає досягти зовнішню єдність

Такої єдності [помісної, а через неї – вселенської] наша Церква під цю пору дуже потребує. Бо, може, ніколи в минулому ми не були більше zagrożені, як ми є сьогодні. Брак живого контакту з матірньою Церквою на Україні й наше розпорошення по різних континентах світу щораз більше ослаблюють органічну єдність нашого церковного життя. Мішані подружжя, впливи чужого середовища, послаблене знання рідної мови, враз із притупленим відчуттям краси нашого українського обряду, постійно підмінують самі основи нашого спільного обрядового думання й відчуження. А брак спільного й плянового діяння нашої ієрархії ще посилює і прискорює цей розкладовий процес...

Тому наша Церква, zagrożена в своєму існуванні, кличе сьогодні нас усіх – Владик, священників, монахів, монахинь і мирян – до скорой скоординованої й плянкової дії для припинення цього розкладового процесу в нашому церковному житті через закріплення органічної єдності в цілій нашій Церкві.

Тут митр. Максим говорить про «спільне діяння» на основі «спільного обрядового діяння». Це цікаве бачення помісної Церкви, яка – через свою автономію і патріархальний устрій – є ширшим поняттям, становить розлогіше спільнотне тіло, ніж його тепер окреслюють діючі канонічні норми, а теж явно перевершує усталені конфесійні кордони між Церквами. Про таке мислення митр. Максима свідчать його намагання співпрацювати із православними.⁶⁷ Ці думки знаходять також своє потвердження у

⁶⁷ Щоденники митр. Максима, с. 263, 48, 50–56; *Diaries of Met. Maxim*, с. 110, 113–120.

«Сьогодні закінчено голосування схеми: *Про Східні Церкви*. Точки, отже, про: патріархати, *communicatio in divinis* і власть дана східним Владикам звільняти від канонічної форми подружжя між католиками й православними із-за важних причин – перейшли з успіхом. Це досить поважне досягнення для будучої унійної праці Церкви» (Жовтень 1964. Четвер, 22) – *Щоденники митр. Максима*, с. 101; *Diaries of Met. Maxim*, с. 205.

творих глав УГКЦ в ХХ ст.:⁶⁸ митр. Андрія (Шептицького)⁶⁹, патріархів Йосифа⁷⁰, Мирослава-Івана⁷¹, Любомира⁷². Автономія і патріарший устрій – це не ізоляція чи відкидання когось, а спільна, планована дія, тож патріарх Любомир вчить: «Ці кроки в напрямку сопричастя Церков київської традиції потребують свого доповнення у розвитку сопричастя наших Церков із Церквами царгородської, римської і московської традицій, аби і з ними втілилася єдність рівних і різних. Неприпустимо замість розвитку сопричастя розривати вже існуюче спілкування УГКЦ з Римською, УПЦ з Московською Церквами чи нехтувати історичною пов'язаністю усіх українських Церков із Царгородською Церквою-матір'ю. Натомість нашим Церквам потрібно спільно розробити пропозиції щодо розвитку сопричастя з Церквами Царгорода, Рима і Москви і skierувати їх до предстоятелів цих Церков».⁷³

⁶⁸ Див. М. Бендик. *Помісність Церков у Вселенській Церкві в навчанні львівських митрополитів українського обряду ХХ століття*.

⁶⁹ Андрей (митрополит) Шептицький. Лист до Православних Архієреїв в Україні (30 грудня 1941 р.) // *Письма-послання митр. Андрія Шептицького, ЧСВВ. З часів німецької окупації*. Част. II. Їорктон 1969, с. 339–340 (<<http://www.ugcc.org.ua/208.0.html>>); Андрей (митрополит) Шептицький. *Життя і діяльність. Документи і матеріали. 1899-1944. Церква і Церковна єдність* / ред. А. Кравчук. Львів 1995.

⁷⁰ Йосиф (патріарх) Сліпий. Про Поєднання в Христі (3.VI.1976 р.) // *Твори Патріарха і Кардинала Йосифа*, т. 9. Рим 1980, с. 264–266 (<http://drohobychanup.io.ua/s197822/17_02_12_drogobicki_novini>).

⁷¹ Мирослав Іван (кардинал) Любачівський. Про Єдність Святих Церков (25 березня / 7 квітня 1994 р.) // *Мета* 2 (1994) н. 8–9, с. 9; М. Бендик. Еклезіологія патріарха Мирослава Івана (Любачівського) // *Богословія* 65 (2001) 18–32 (<<http://www.dds.edu.ua/ua/articles/2/rizne/949-lubachivsky-theology.html>>).

⁷² Любомир (патріарх) Гузар. Один Божий Народ у краї на Київських горах (13 квітня 2004 р.).

⁷³ Любомир (патріарх) Гузар. Лист до Блаженнішого Митрополита Володимира, Предстоятеля Української Православної Церкви (26 квітня 2008 р.) // *Вісник Києво-Галицького Верховного Архієпископства* 7, с. 16–19.

9. Патріарший устрій Церкви вимагає зрілості й святої відваги її проводу

Щоби досягнути цю мету, ми повинні:

Доложити всіх старань, щоби безповоротно зліквідувати всі розбиття й поділи, які заіснували остатніми часами в нашій Церкві в вільному світі. Тут звертаємося з гарячим проханням до Вашого Блаженства, як Первоієрарха, Голови й Батька нашої Помісної Української Католицької Церкви, увійти в особистий контакт з особами й церковними громадами, що є жертвою такого розбиття, й ці поділи усунути.

Наша ієрархія повинна відбувати регулярно кожного року свої наради, ще заки Апостольський Престіл визнає для нашої Церкви поза Україною право помісного правління, під проводом Голови нашої Церкви, враз із Синодом наших Владик. Такі наради нашого єпископату є прямо конечні для дальшого правильного розвитку й діяння нашої Церкви.

Під цю пору, коли Святіший Отець Іван Павло II, який заявив мені на приватній аудієнції, після вечері, в неділю 17 грудня 1978 р., що він хоче запевнити нашій Церкві в Україні і поза Україною один провід, який діяв би згідно з традицією Східніх Церков, працює над канонічним оформленням тієї проблеми, ми повинні, нашим поступованням і нашою дією, допомогти Христовому Намісникові скоро завершити це велике розпочате діло.

Митр. Максим завершив свій виступ перед українськими греко-католицькими єпископами заувагою, що всі відповідальні за єдність, а найперше глава Церкви, мають бути смиренними людьми. Це означає, що вони мають провадити діалог із інакодумачими, серйозно входячи в предметну дискусію з опонентами. Це має бути для них благословенням, вишліфуванням спільного системного думання. «Технічним» інструментом для того має бути Синод Церкви, який для розроблення своїх постанов має опиратися на дискусію грона різновекторних богословів.

Останніми роками УГКЦ має в цьому позитивну траєкторію: спочатку синод збирався *de facto*⁷⁴, згодом, з 1980 року – офіційно, *de iure*⁷⁵. Спочатку скликання і тематика синоду були обмежені апробацією Римського архиєрея і не могли відбутися лише за рішенням патріарха.⁷⁶ Та навіть це був крок вперед. Нині вже самі єпископи визначають порядок денний і верховний архієпископ може самостійно скликати синод, однак треба сказати, що попри те, що Римські архиєреї в приватних розмовах неодноразово давали УГКЦ надію на позитивне розв'язання проблеми автономного синодального управління для УГКЦ, їхні слова не були впроваджені в життя ні на практичному, ні на законодавчому рівнях.

Висновки

І «Щоденник», і «Реферат митр. Максима Германюка в часі Синодальних нарад: Єдність Української Католицької Ієрархії» вповні пройняті духом *aggiornamento* (відновлення) II Ватиканського собору. Ці тексти чітко показують траєкторію, якою мала б розвиватися

⁷⁴ Верховний архієпископ Йосиф був послідовний у відкиданні ідеї скликання єпископської конференції для українських греко-католицьких єпископів, оскільки це не відповідало способу управління Церквою на Сході. Він писав до митрополита Максима : «Я вже заявив чотирьом європейським єпископам і те саме заявляю Вам, Високопреосвященний Митрополите, що я не маю наміру скликати жодних консультацій чи конференцій, а тільки єпископський синод...» (переклад за: А. Babiak. *De la légitimité d'un Patriarcat ukrainien*, с. 122; а також за: V. Pospishil. *The Quest for an Ukrainian Catholic Patriarchate* [У пошуках українського католицького патріархату]. Philadelphia 1971, с. 66.

⁷⁵ Іван-Павло II. Лист до Кардинала Йосифа Сліпого, Верховного Архієпископа Львова для Українців «Il 17 Febbraio» [17 лютого] (5 лютого 1980 р.) // F. J. Marini. *The Power of the Patriarch* [Патріярша влада]. New-York 1998, с. 372–374; Іван-Павло II. Probe notis (1 березня 1980 р.) // *Acta Apostolicae Sedis* 72, с. 674–675 (<http://librarsi.comune.palermo.it/gesuiti2/AAS_72_1980.pdf>).

⁷⁶ Див. F. J. Marini. *The Power of the Patriarch*, с. 142.

УГКЦ через помісне автономне правління під проводом *протоса* із повною владою патріарха *maior*⁷⁷.

Нині, однак, Церква не може досягнути чіткого результату через обмежений обсяг власної богословської та канонічної бази⁷⁸, що, в свою чергу, не дає їй змоги говорити і діяти від власного імені. Вже 1990 р., з нагоди пастирського візиту до православного українського кафедрального собору в Аллентавн у Песильванії, вселенський патріарх Димитрій I заявляв, що «Велика Церква Царгороду готова до діалогу із Українською Греко-Католицькою Церквою за умови, що вона говоритиме від власного імені»⁷⁹.

Це і має бути сьогодні метою УГКЦ – стати собою у вселенній. Ряд документів, прийнятих на найвищому рівні УГКЦ за останні 50 років, свідчать, що це єдиний, офіційний напрям; і в його основі лежить відважна візія очільників УГКЦ, в тому числі митр. Максима. Водночас спостерігається брак пророчої відваги бути собою, щоб втілити в життя ось таку світлу думку: «Добрими і живими членами Вселенської Христової Церкви [можна] тільки тоді, коли ми є добрими й живими членами нашої Помісної Української Католицької Церкви».

Справа в тому, що сам глава і єпископи УГКЦ через свою нерішучість і сильний тиск римських установ поводяться так, як це приписує ККСЦ, згідно з яким патріарх чи верховний архієпископ

⁷⁷ Див. D. Salachas. *Istituzioni di diritto canonico delle Chiese cattoliche orientali* [Інституції згідно з канонічним правом у східних католицьких Церквах]. Roma-Bologna 1993, с. 141–150. Маю на увазі патріарха, про якого пише II Ватиканський собор (Декрет «Про східні католицькі Церкви» 9): «Тому постановляє цей Священний Собор, щоб було відновлено їхні права та привілеї, відповідно до давніх традицій кожної Церкви та декретів Вселенських Соборів».

⁷⁸ Див. М. Димид. Самоцензура в журналі «Богословія» // *Метрон – Журнал з еkleзіології і церковного права* 9 (2012), с. 9–34; М. Димид. Стан академічного богослов'я в УГКЦ // *Метрон – Журнал з еkleзіології і церковного права* 9 (2012), с. 54–64.

⁷⁹ Всеволод (архієпископ) Майданський. *Усі ми брати*. Львів 2006, 59. Також: S. Keleher. The Kievan Church Study Group: «Impossible dialogue»? [Студійна група Київської Церкви: «Неможливий діалог»?] // ред. B. Groen, W. Vanden Bercken. *Four Hundred Years Church Union of Brest (1596-1996). A Critical Re-evaluation*. Leuven 1988, с. 183–192, 186.

є «батьком і главою» своєї Церкви, але це батьківство обмежене до окресленої території; тим самим велика частина вірних поза цією територією залишається «пасинками» патріарха.⁸⁰ «Щоб підняти тих, що в діаспорі, до статусу повноправних дітей патріаршої Церкви, тобто нормалізувати їхні стосунки із своїм батьком і главою», треба, згідно з Френсісом Джоном Маріні, «сам принцип привести у відповідність з джерелами, а саме: зберігати дух традиції в умовах адаптації до зміненого і мінливого світу».⁸¹

За такого стану справ, коли «здається, що принцип триторіальності переживає метаморфозу»,⁸² великі і відважні ідеї митр. Максима залишаються актуальними для всіх східних Церков в сопричасті із Римською Церквою: щоб вони могли нести спасіння всім людям, має бути «творча єдність кожної помісної Церкви» і має бути підпорядкування «одному, власному церковному авторитетові – своєму главі».⁸³

⁸⁰ Див.: F. J. Marini. *The Power of the Patriarch*, с. 150.

⁸¹ F. J. Marini. *The Power of the Patriarch*, с. 150.

⁸² Маріні уважає, «що канони [ККСЦ], і особливо законодавча історія цих канонів, відображають поточний стан територіальних обмежень, але теж що нинішня ситуація є непрозорою. Проблема не в дзеркалі, а в предметі відображення. Принцип територіальності стосовно до патріаршої Церкви, здається, переживає метаморфозу і перебуває в стані постійної зміни, і ще не ясно, що все це точно значить» (F. J. Marini. *The Power of the Patriarch*, с. 236). Також див: Dimitrios (єпископ) Salachas. *La situation canonique des catholiques de rite oriental dans des pays européens où prédomine la tradition occidentale* [Канонічне положення католиків східного обряду в європейських країнах, де переважає західна традиція] // *Kanon* (Wien 2012) XXII = *Diaspora*, с. 177–194.

⁸³ Це думання про єдність відмінне від того, яке часто накидають східним католикам, а саме що спасення дія їхніх Церков залежить від їхнього підпорядкування Римському архиєрею. Підпорядкування Римському архиєреві не скасовується, але воно набирає іншого забарвлення. Позитивним винятком є апостольський лист Івана Павла II «Світло Сходу», про що див.: Ю. Саквук. Місія Церкви Христової назагал і УГКЦ зокрема: роздуми на тлі Апостольського листа Івана Павла II «Світло Сходу» // *Обнова в Церкві: камо грядеш. Матеріали VI з'їзду* [товариства „Обнова“] 23–25 вересня 2011 р. Б. Тернопіль 2011, с. 6–11 (<<http://theologia.ucu.edu.ua/images/opr012zc.pdf>>); М. Димид. Обличчя УГКЦ у світлі апостольського листа Івана Павла II «Світло Сходу» // там само, с. 12–23.

Тут є поле для розвитку УГКЦ, а також інших православних Церков, що свого часу прийшли до повного сопричастя із Римським престолом, але для досягнення цього їй треба ще багато працювати і думати.

Анотація

Стаття розкриває особу митр. Максима як «еклезіолога помісності» на основі його творів: «Щоденники Другого Ватиканського Собору митр. Максима Германюка, Ч.Н.І. (1960–1965)» і «Реферат митр. Максима Германюка в часі Синодальних нарад: Єдність Української Католицької Ієрархії (19–20 вересня 1979 р.)». Змальовано контекст II Ватиканського собору, а також ідеї патріархату УГКЦ. Мова йде теж про опозиційні течії до таких еклезіологічних утворень, якими є патріархат і помісність східної Церкви. Серед тез митрополита особливо наголошено такі думки: первинною церковною структурою є місцева Церква, в якій міститься вселенська; здобуття незалежного проводу для східних Церков є справою честі для вселенської Церкви.

Мучajло ДУМІД

Ecclesiology of Metropolitan Maksym Hermaniuk

The article considers the role of Metropolitan Maksym Hermaniuk as an “ecclesiologist of the local Church” on the basis of his writings, namely “The Diaries of the Second Vatican Council by Metropolitan Maksym Hermaniuk, CSsR, 1960-1965” and “Unity of Ukrainian Catholic Hierarchy, Report by Metropolitan Maksym Hermaniuk at the Synodal Consultations, September 19-20, 1979”. The context of the Second Vatican Council is outlined, as well as the ideas of UGCC’s Patriarchate. Also taken into account are the movements opposing Patriarchate and

local status of the Eastern Churches. The following thoughts are especially emphasized in the Metropolitan's statements: the local Church is the primary ecclesiastical structure, containing the Universal Church; granting independent government to the Eastern Churches is the matter of honor for the Universal Church.

*Додаток I***РЕФЕРАТ МИТР. МАКСИМА GERMANIUKA В ЧАСІ
СИНОДАЛЬНИХ НАРАД⁸⁴*****Єдність Української Католицької Ієрархії***

Говорити про єдність нашої ієрархії – це говорити про єдність нашої Помісної Католицької Церкви.

Згідно з навчанням II Ватиканського Собору, в декреті про Східні Католицькі Церкви, вірні Христової Церкви, об'єднані органічно в Святім Дусі тою самою вірою, тими самими Тайнами та тою самою владою, організаційно є членами тієї Церкви не безпосередньо як одиниці, але як злучені між собою ієрархічно громади, так звані Помісні Церкви, або Обряди, зі своєю власною Літургією, церковним правопорядком та духовною спадщиною (ч. 2, 3), під проводом свого Патріярха, або Верховного Архиепископа (ч. 7, 10).

Послідовно, згідно з навчанням II Ватиканського Собору, єдність кожної Помісної Церкви вимагає єдності своєї ієрархії, що є діючим творцем і видимим знаком тієї єдності. Тому, від ступеня творчої єдності ієрархії кожної Помісної Церкви залежить впорядкований вияв її живучості й спасенної дії. Це відноситься так до літургічного життя кожної Помісної Церкви, як до її церковного правопорядку й різних форм її духовности.

Рівнож, згідно з тією наукою II Ватиканського Собору, кожна Помісна Церква творить одну органічну єдність, без огляду на територію, де живуть її вірні. Це ясно виходить з утотоження Помісної Церкви з Обрядом, як це кажеться в 2-ій точці соборового декрету про Східні Католицькі Церкви, де говориться про «Помісні Церкви або Обряди». Вправді, в цьому декреті ця органічна

⁸⁴ Реферат митр. Максима Германюка в часі Синодальних нарад: Єдність Української Католицької Ієрархії. Рим, 19-20 вересня 1979 // *Благовісник Патріярха Києво-Галицького і всієї Руси XIII-XV*. (Кастельгандольфо біля Риму 1977-79), с. 25-28.

єдність є обмежена до літургії й до богословської спадщини, з виключенням органічної єдності в церковному правопорядку, через обмеження юрисдикції верховних проводів Східніх Помісних Церков – Патріархів чи Верховних Архієпископів – до їхньої території (ч. 7, 9, 10). Це зробив Собор згідно з існуючим канонічним правом в Моту Пропрію «Клері Санктітаті» Папи Пія XII, 1957, кан. 216, 1, 2. Щоб, однак, хоч в якійсь мірі зменшити цю нелогічність і несправедливість для Східніх Помісних Церков, Собор додав, в цьому самому числі цього ж декрету, що кожний ієрарх якогось обряду поза територією Патріярхату (чи Верховного Архієпископства) причисляється до Ієрархії Патріярхату чи Верховного Архієпископства того самого обряду (ч. 7). Але цей додаток не поправляє несправедливості для Східніх Церков в обмежені юрисдикції їхніх верховних проводів до території.

Це питання стало тепер одною з найтяжчих проблем для Папської Комісії провірення східнього канонічного права. Східні Церкви виразно домагаються признання їхнім верховним проводам в новому канонічному праві теж юрисдикції над всіма їхніми вірними, що знаходяться поза їхніми територіями. Іншими словами, вони домагаються канонічного визнання повної органічної єдності для кожної Помісної Східньої Церкви, не лише в літургійній й богословській спадщині, але теж у церковному правопорядку. Бо тільки тоді вони зможуть жити своїм повним церковним життям, і тільки тоді вони зможуть належно виконувати свою місію в лоні Вселенської Церкви.

Для нас українців, зокрема під цю пору, – це справа смерті або життя нашої Святої Помісної Української Католицької Церкви. Бо не маючи можности для повности свого церковного життя на своїй території, тобто на Україні, і не маючи такої можности теж поза Україною, вона є засуджена на повільне завмирання. А це було б трагедією не лише для нашого українського народу, але для цілої Вселенської Церкви... Щоби до цього не допустити, ми мусимо собі ясно усвідомити й завжди пам'ятати:

1. Що ми є членами Вселенської Христової Церкви через членство в нашій Святій Помісній Українській Католицькій Церкві.
2. Що ми є добрими і живими членами Вселенської Христової Церкви тільки тоді, коли ми є добрими й живими членами нашої Помісної Української Католицької Церкви.
3. А бути добрим членом Української Помісної Католицької Церкви вимагає, щоб ми всі – Владики, священники, монахи, монахині й миряни завжди й всюди пам'ятали, що є:
 - а) одна Українська Помісна Католицька Церква, без огляду на територію, де живуть її вірні й діють її Владики;
 - б) що вона має один, собі питомий, український обряд, з одною літургією, одним церковним правопорядком і одною богословською традицією;
 - в) що вона має один свій власний церковний авторитет, тобто свого Голову – Верховного Архієпископа, чи Патріярха, який стоїть в її проводі, під зверхністю Наслідника св. Петра, Римського Архієрея;
 - г) що загальне добро нашої Помісної Церкви й загальне добро цілої Вселенської Церкви вимагають, щоби ми всі – Владики, священники, монахи, монахині й миряни, – вповні піддержували, глибоко шанували й вірно слідували за цим своїм власним церковним проводом, в тому переконанні, що така вірність правному проводові своєї Помісної Церкви є заравом вірністю найвищому проводові Христової Церкви й заporукою Божого благословення.

Такої єдності наша Церква під цю пору дуже потребує. Бо, може, ніколи в минулому ми не були більше загрожені, як ми є сьогодні. Брак живого контакту з матірньою Церквою на Україні й наше розпорошення по різних континентах світу щораз більше ослаблюють органічну єдність нашого церковного життя. Мішані подружжя, впливи чужого середовища, послаблене знання рідної мови, враз із притупленим відчуттям краси нашого українського обряду, постійно підмінують самі основи нашого спільного обрядового думання

й відчуття. А брак спільного й плянового діяння нашої ієрархії ще посилює і прискорює цей розкладовий процес.

Тому наша Церква, загрожена в своєму існуванні, кличе сьогодні нас усіх – Владик, священників, монахів, монахинь і мирян – до скорої скоординованої й плянкової дії для припинення цього розкладового процесу в нашому церковному житті через закріплення органічної єдності в цілій нашій Церкві.

Щоби досягнути цю мету, ми повинні:

1. Доложити всіх старань, щоби безповоротно зліквідувати всі розбиття й поділи, які заіснували остатніми часами в нашій Церкві в вільному світі. Тут звертаємося з гарячим проханням до Вашого Блаженства, як Первоієрарха, Голови й Батька нашої Помісної Української Католицької Церкви, увійти в особистий контакт з особами й церковними громадами, що є жертвою такого розбиття, й ці поділи усунути.
2. Наша ієрархія повинна відбувати регулярно кожного року свої наради, ще заки Апостольський Престіл визнає для нашої Церкви поза Україною право помісного правління, під проводом Голови нашої Церкви, враз із Синодом наших Владик. Такі наради нашого єпископату є прямо конечні для дальшого правильного розвою й діяння нашої Церкви.
3. Під цю пору, коли Святіший Отець Іван Павло II, який заявив мені на приватній аудієнції, після вечері, в неділю 17 грудня 1978 р., що він хоче запевнити нашій Церкві в Україні і поза Україною один провід, який діяв би згідно з традицією Східних Церков, працює над канонічним оформленням тієї проблеми, ми повинні, нашим поступованням і нашою дією, допомогти Христовому Намісникові скоро завершити це велике розпочате діло.

*Додаток II***МИТРОПОЛИТ МАКСИМ GERMANIUK
НА IV СИНОДІ ЄПИСКОПІВ 1 ЖОВТНЯ 1974⁸⁵**

Максим Германюк,
Архієпископ Митрополит Вінніпезький для українців у Канаді

***ПРОБЛЕМА ПЛЮРАЛІЗМУ У ХРИСТОВІЙ ЦЕРКВІ
СТОСОВНО СХІДНИХ ЦЕРКОВ***

Святіший Отче, Преподобні Братя!

Проблема плюралізму у Христовій Церкві, про яку сьогодні говорять у всіх частинах світу, а саме в Африці, Латинській та Північній Америці, в Австралії, Океанії та Європі, для Близького Сходу є, мабуть, такою ж давньою, як і сама Церква. Відсутність її належного вирішення у 1054 році призвела до болючого розколу між християнським Сходом та Заходом, відомого в історії Церкви під назвою «схизма Керуларія», наслідки якої відчутні дотепер.

В наш час, на II Ватиканському соборі, було зроблено спробу досягти практичного вирішення цієї важливої проблеми, яка виникає внаслідок вроджених ментальних структур народів, у соборовому Декреті про Східні католицькі Церкви. Згідно з цим декретом:

1. Свята Католицька Церква, яка є містичним тілом Христовим, складається з помісних Церков або обрядів (п. 2).
2. Різноманітність обрядів жодним чином не шкодить єдності Церкви, а швидше – проявляє її (п. 2).
3. Ці помісні Церкви – як на Сході, так і на Заході – однаково підлягають пастирському прововоді Римського Архієрея як наслідника Св. Петра (п. 3).

⁸⁵ Перекладено з англійського перекладу з латинської мови. Оpubліковано у: V. J. Pospishil. *Ex Occidentelex. From the West – The Law. The Eastern Catholic Churches Under the Tutelage of the Holy See of Rome.* Carteret 1979, с. 158-160.

4. Церкви є рівні у своїй гідності, так що жодна з них не є вищою за інші з огляду на обряд, і всі вони мають однакові права та несуть однакові обов'язки (п. 3).
5. Таким чином, цей святий собор «урочисто заявляє, що східні Церкви так, як західні, мають право і є зобов'язані рядитися згідно з власними питоменими правилами, бо ці правила мають за собою шановану давнину, краще відповідають звичаям їхніх вірних і є придатнішими для старання про добро душ» (п. 5).

Зі сказаного зрозуміло, що, на думку цього Собору, східні Церкви, або східні обряди, так само гідно належать до лона Вселенської Церкви і мають ті ж права, що й латинський обряд. Хоча насправді, як кажуть деякі наші браття зі східних Церков, Католицька Церква латинського обряду продовжує домінувати над всіма східними католицькими Церквами і не засвідчує жодного наміру змінити це становище. У світлі таких обставин навіть сам діалог про об'єднання Церков із нез'єдиненим християнським Сходом виглядає як ще одна стратегія для досягнення домінування над усім християнським світом.

Наші східні нез'єдинені брати бачать домінування латинського обряду над східними Церквами, що проявляється у двоякій формі:

1. У тому, що всі ці Церкви зв'язані з Апостольським престолом через підпорядкування Конгрегації у справах східних Церков, яка вирішує справи [церковні] замість них, а до того ж її очільник, генеральний секретар і дві третини її членів є священнослужителями латинського обряду, тоді як, згідно з помісним правопорядком, порядкувати всіма церковними справами мали би патріарші синоди.
2. У тому, що під контроль латинського обряду передано душпастирську діяльність східних Церков для їхніх вірних, які живуть за межами їхньої території. Дійсно, згідно із теперішнім правопорядком, як це сказано у *Motu Proprio «Cleri Sanctitati»*, патріархи або верховні архієпископи, власне кажучи, не мають права юрисдикції над вірними їхнього обряду поза межами їхньої території. Такі католицькі вірні різних східних обрядів підпорядковуються сьогодні або безпосередньо місцевому єпархові латинського обряду, або, через посередництво свого єпископа –

Апостольського екзарха чи єпарха, – Конгрегації у справах східних Церков, яка, як уже зазначалося, за своєю структурою і становищем є частиною проводу латинського обряду.

Ці труднощі дуже важливі й становлять справжню перешкоду для тієї форми евангелізації, яка сьогодні зветься екуменічною.

З метою вирішення цих труднощів ми наважуємося, з повагою до всіх тих осіб, яких це може так чи інакше заторкнути, запропонувати таке:

1. Відновити для синодів східних Церков всі ті права, які їм належать відповідно до їхнього помісного правопорядку, залишаючи за Святим престолом питання найвищої важливості, які можуть розглядатися лише спеціальною канцелярією, наприклад «Канцелярією Святого Петра».

Або ж, якщо Конгрегація у справах східних Церков мала би існувати, принаймні тимчасово, то вона повинна була б складатися із делегатів всіх східних Церков, які, перебуваючи під керівництвом найвищого Архієрея, обирали б свого очільника, генерального секретаря та всіх інших посадовців, включно з деякими священнослужителями латинського обряду для розгляду питань міжобрядового характеру.

2. Визнати за патріархами чи верховними архієпископами юрисдикцію, принаймні персональну, над усіма їхніми вірними за межами їхньої території, з правом, у випадках необхідності, створювати свої парафії, з благословення Святого престолу формувати нові єпархії чи екзархати, призначати єпископів. Вірні латинського обряду живуть за подібною юрисдикцією на територіях східних обрядів. Чому ж тоді це не могло б стати можливим для вірних східних обрядів на територіях латинського обряду, якщо дійсно всі помісні Церкви чи обряди є рівними і володіють однаковими правами, як про це було сказано на II Ватиканському соборі?

Обов'язкове і вірне рішення цього питання становитиме значний прогрес у змаганні за об'єднання християнського світу.

Ось пропозиція, яку я покійрно подаю на Ваш розгляд, Преподобні Браття, яких Святий Дух призначив бути пастирями Його стада.

Рим, 1 жовтня 1974
+ М. Германюк, Митрополит Архієпископ